

ספר

חוט שני חובות הלב

בעניני מוסר
הנהגה והשקפה,
ובהלכה

והוא מקובץ ממה שנדפס כבר
ומפוזר בספרי "חוט שני",
בתוספת ממה ששמענו מפי רבינו,
רבי שמריהו יוסף נסים קרליץ שליט"א
וכן ממה שאמר בשיעורים בענינים אלו
וכן עובדות מגדולי ישראל, שסיפר רבינו

נערך ע"ד רבינו שליט"א
באומרו "שיש לאדם בחיי חיותו
לעשות ככל שיכול להרבות כבוד שמים"

נערך בעז"ה ע"י
חיים אריה הלוי הוכמן
בני ברק, טבת תשע"ט

וכאן המקום להביא מה שכתוב בספר "חוט שני" [אוי"ה חלק א' עמ' תיט] בענין זה, במי שנפטר אחד ממשפחתו בזמן שמחתו, וז"ל: והנה דינא הנ"ל, ישנם בני אדם שיש להם קושי בדבר ההנהגה המעשית, שבשעת צערם מעצם האבילות, עוד נמנע מהם בעת הזו, השתתפותם הרגילה בשמחת צאצאיהם או בן משפחתם, ולקיים את הדינים המפורשים לעת הזו, שהוא איסור השמחה באבילות, והאיסור להכנס לבית המשתה, ולנהוג בדינים הללו את האסור והמותר ע"פ הדין.

וצריך לידע שהרי אנו יודעים ומאמינים שכל מאורע שקורה לאדם בימי חייו הוא בהשגחה פרטית, ובכללם כל השמחות והצער הוא בהשגחה פרטית ומחובתנו לנהוג על פי התורה בכל מאורע בחיינו, ולא לזוז במלוא נימא מן ההלכה הצרופה, ולא כאותם שבמצבים כאלו הם מחפשים קולות מקולות שונים שאינם תואמים את ההנהגה הראויה, והרי הם כאילו קובלים על כך שאירע להם הנהגת אבילות בזמן שמחתם, ונעלם מהם מתוך צערם ש"מה מצעדי גבר כוננו", אף שלעיני בשר נראה שהוא מפסיד משהו משמחתו שכל כך ציפה וחיכה לה והתכוון לה, מ"מ הרי מה מצעדי גבר, וכל מה שקורה לאדם הוא בהשגחה פרטית ובתוכנית שנקבעה מראש, והרי אם הוא ילך לשמוח בשמחה כשבאופן ההוא ובזמן ההוא אין לו לשמוח, אזי יהיה לו צער במקום אחר, ויש פעמים שזה גובל באפיקורסות, ומחובתנו לדעת שאנו משעובדים לנהוג אך ורק עפ"י התורה, ולשמוח בזמן ובאופן שתורתנו הקד' מנהיגה אותנו, ולא לחפש קולות והיתרים שאינם ע"פ הדין, אלא לברר את רצון התורה בהנהגה בעת הזאת, ואז השמחה תהיה שמחה אמיתית, והוא לא יפסיד מכך כלום, וכבר אמרו חז"ל [שבת ס"ג ע"א] כל המקיים מצוה כמאמרה, אין מבשרין אותו בשורות רעות, ובמס' סוטה [ה' ע"ב] אמרו, כל השם אורחותיו בעולם הזה [מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, רש"י] זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, עיי"ש.

☆☆☆

חכמת ה' בדברים שבני אדם ממציאים

אף שהאפשרויות בזמנינו לנצל את העולם, הם הרבה יותר מבעבר, והקב"ה נתן חכמה להמציא דברים שלא היו בעבר, וזה מסייע

ליושבי תבל, מאידך רוב רובם של בני אדם, אדרבה, הם טרודים יותר. אבל עצם הדבר, הוא חכמה אלוקים שהראה את האפשרויות האלה בבריאה, והטעם שהקב"ה נתן את החכמה להמציא המצאות מחוכמות כאלו, הוא גם כדי לסייע לבני אדם, אבל גם המה נסיונות לאדם, כמו שראינו בכמה וכמה מכשירים שהם הרס וחורבן לעולם הן בגשמיות והן ברוחניות, ועל כולנה שאפשר להתבונן על חכמת ה' הקיימת בבריאה. [ועיין בכל זה בספר אמונה ובטחון להחזון איש].

☆☆☆

בטחון בה', בשיתוף שסומך על הרופאים ועל השומרים

בחובות הלבבות [שער הבטחון פ"ג, ההקדמה השלישית] כתב, ...שייחד אלוקיו בבטחונו בו במה שהוא חייב לבטוח בו, ואל ישתף זולתו עמו, ויבטח עליו ועל אחד מהברואים, ויפסד בטחונו באלוקיו בהשתתף זולתו עמו. וכבר ידעת מה שנאמר באסא עם חסידותו עת שסמך על הרופאים וכו' ונענש על זה, ואמר הכתוב ברוך הגבר אשר בטח בה' והיה ה' מבטחו, עיי"ש.

ונשאל רבינו במי שהולך במקום סכנה וישנם שם שומרים מן הסכנה, האם הוא צריך לחשוב, שאצלו אין חילוק בין אם יש שמירה מהשומרים או לא כי הוא בוטח בה'. וכן מי שהוא במצב של סכנה. והרי רואים שאדם נעשה יותר שליו ורגוע כשיודע שיש שומרים עליו. וכן חולה שאומרים לו שהרופא או התרופות שלו נמצאים כאן הוא רגוע יותר, האם בכה"ג יש בזה קצת מאפיקורסות שהוא משתף את הרופאים, ויוצא שהוא סומך לא רק על הקב"ה.

תשובה: ודאי שמדברים כאן גם על אדם שהוא צריך לעשות השתדלות בכל מה שהטבע אומר לו שצריך לעשות, מ"מ אם רואה ומרגיש בזה שתרופה זו מועילה לו וזה שלוחו של הקב"ה לרפואתו נחא, אבל אם סומך גם על זה - על הרופאים ועל התרופות, וסומך על זה בחושבו, הנה כבר יש לי מה לעשות, בזה יש חסרון בבטחון.

והנפק"מ בזה, במי שמוציא הרבה כסף לרופא או תרופות יותר טובות לרפואתו, ודאי כשהרופא יותר מומחה הוא השליח מאת ה' לרפואתו, וכך צריך לחשוב ולנהוג בעינים כאלו [א]

☆☆☆

בטחון אחרי המוות

בחובות הלבבות [שער הבטחון ספ"ה] כתב, אבל פירוש החלק השביעי [של הבטחון] והוא בחדס האלוקים על בחיריו וסגולתו בעולם הבא ברוב הטובות וכו', אופני יושר הבטחון על האלוקים בו, שיתעסק בסיבות המגיעות אותו אל מדרגות החסידים הראויים לזה מאת האלוקים יתברך בחדסו. והוא, שינהג במדות של אנשי הפרישות המואסים בעולם הזה, ולהוציא אהבתו ובחירתו מלבבו, וימיר זה באהבת הבורא, ולהמסר אליו, ולהשתעשע בו, ולהשתומם מהעולם ויושביו וכו', ויהיה לבו בטוח באלוקים שיתחסד עמו כמו שהתחסד עמם בעולם הבא, עיי"ש.

והבטחון בה' לעולם הבא, אף שמי שזוכה לגן עדן, מ"מ הרי כולם עוברים דין, וכמעט כולם עדיין צריכים לעבור איזה תיקון, והרי זה נורא. והביאור בזה, שהוא בוטח בה' שיתנו לו גם בעולם הבא בחדס מה שצריך, שינהגו עמו בחדס באיזה דין שיהיה לו, כמ"ש בחדס וברחמים.

☆☆☆

בטחון והשתדלות בפיקוח נפש וברפואה*

- א -

בשו"ע יו"ד [סי' של"ו סעיף א'] כתב, נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא, ובכלל פיקוח נפש הוא, וכו'. והוא מהגמ' ב"ק [פ"ה ע"א] ורפא ירפא, מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות וכו'.

[א] והיה ת"ח גדול שהיה לו בן שאינו בריא כ"כ, והיה לו חילוקי דעות בזה עם הרבנית שלו, הוא טען שכל רופא גם אם אין הוא מומחה כל כך, זה טוב בשבילו, ולא צריך להוציא כסף רב, והרבנית אמרה שצריכים את הרופא היותר מומחה. ושאלו להחזיר ואמר, אנשים חושבים שרופא קטן יודע קצת ורופא גדול יודע הרבה, וזה לא כך, אלא רופא גדול יודע קצת, ורופא קטן לא יודע כלום.

* מובא ב"חוט שני הלכות שבת חלק ד', עמ' קמג-קמד.

והרמב"ן עה"ת [פ' בחוקתי פרק כ"ו, י"א] כתב, והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם, לא בכללם ולא ביחיד מהם. כי יברך ה' לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא וכו'. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה וכו', אבל הדורש ה' בנביא לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה' אחרי שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירו מחלה מקרבך וכו', והוא אמרם [ברכות ס' ע"א] שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, שאילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה', אבל הם נהגו ברפואות וה' הניחם למקרה הטבעים. וזו היא כוונתם באומרם ורפא ירפא וכו' [ב].

והענין הוא, שהתעסקות ברפואות תלוי לפי דרגת האדם במידת הבטחון, ומי שנמצא בדרגה נעלית על זה כתב הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'" ולאדם זה אף שהוא נמצא במצב של סכנת נפשות ויש לפנינו רפואה ודאי שתציל את חייו, מותר לו לבטוח בטחון גמור ואינו מחויב להתעסק ברפואות אלא יתרפא ברצון ה' כמ"ש הרמב"ן. אמנם בדורות האלו אין אדם שנמצא בדרגת בטחון כזו שיכול לומר שאינו חושש לפיקוח נפש, וזהו שאמרו בגמ' שאחר שנהגו ברפואות צריך להתעסק ברפואות, ועליהם כתב הרמב"ן "וה' הניחם למקרה הטבעיים", ועוד כתב "והוא לא היה מעדת ה' וכו' אין לרופא לאסור עצמו ברפואתו". ועליהם כתב הרמב"ן בסנהדרין [מלחמות עמ' י"ח ע"א מדפי הרי"ף:] וז"ל, ... אלמא לא הוי מסרי נפשיהו לקטלא בלפנים משורת הדין, ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת, אלא המזרו משובח והמונע עצמו מתחייב בנפשו, ע"כ. וזה אחר שדרכם היה להתעסק ברפואות, אמר אביי [ברכות ס' ע"א], לא

[ב] סיפר רבינו שליט"א, על רבי חיים מוולוז'ין שהיה פעם אצל הגר"א ודיבר אז הגר"א דברי התעוררות בענין בטחון בהש"ת, ובאותו הזמן היה לרבי חיים איזה מכה ברגלו ועליו היה מונח רטיה, וכששמע דברים בענין הבטחון הסיר מעל רגלו את הרטיה, כלומר שאין צריך להתעסק ברפואות אלא לבטוח בה', וכשהגיע רבי חיים לביתו החזיר את הרטיה על מכתו, דהיינו בזמן שהיה לו התעלות במידת הבטחון מדברי הגר"א הרגיש שהוא נמצא בדרגה של בטחון ואינו צריך להתעסק ברפואות, אבל לאחר זמן הרגיש שאין הוא נמצא באותו הדרגה כמו בזמן שהיה אצל הגר"א לכן החזיר את הרטיה, אבל הגר"א שתמיד אחז באותו דרגת בטחון לא היה זקוק לרטיה.

לימא אינש הכי דתני רבי רבי ישמעאל, ורפא ירפא, מכיון שניתנה רשות לרופא לרפאות, כי קאי מאי אומר, אמר רב אחא, ברוך רופא חנם [ועיין משיב בט"ז שם, יו"ד סי' של"ז ס"ק א': וע"ע משיב בש"ך יו"ד סי' רל"ח ס"ק ה', בנידון אם שבועה חלה על מאכל שחולה צריך לאוכלו משום פיקוח נפש, דמושב על עומד על מצות פיקוח נפש].

- ב -

ודע דאף בני אדם שהגיעו לדרגת בטחון בה' בדרגה נשגבה שעליהם כתב הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'", מ"מ כל זה אמור רק לענין התעסקות ברופאים ורפואות, אך לענין אכילה לא שייך שאדם יאמר כיון שהגעתי לבטחון בה' לא אדאג למזונותי ומן השמים יזמנו לי את מזונותי ובודאי לא אכנס למצב של פיקוח נפש. זה אינו, דאכילה הוא ענין טבעי, וכך נברא העולם שכולם דואגים להשיג אכילתם שצריכים לאכול, וכדרך שאמרו במס' תענית [נ"ב ע"ב] ויהי האדם לנפש חיה - נשמה שנתתי לך החייה, משא"כ רפואה שהוא קלקול של הטבע, ואף אדם שנמצא כבר במצב של חולי צריך לבקש רחמים אלא שנהגו שמי שבא לבקש רפואה חייב לרפאות.

ובמס' פסחים [נ"ז ע"א] ת"ר ששה דברים עשה חזקיהו המלך על שלשה הודו לו וכו' גנו ספר הרפואות והודו לו, ופרש"י, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאים מיד, עכ"ל, עיין פירוש הרמב"ם [פיה"מ שם] מה שהקשה ע"ד רש"י, וכתב...האדם כשירעב וילך אל הלחם ויאכל ממנו, בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב, א"כ כבר נואש ולא ישען באלוקיו, נאמר להם הוי השוטים, כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותי ואחיה ואתקיים, כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חולי כשאתרפא ממנו, עיי"ש. ובחזו"א [ספר אמונה ובטחון פרק ה' אות ה' ד"ה ובפסחים] ביאר דשאני רפואה ממזונות וז"ל שם, שהרי אמרו ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות אלא שנהגו, ופרש"י כלומר לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים, ואביי אמר התם דלא לימא אינש הכי משום שניתן רשות לרפאות, והרי מבואר דאין רפואות כמזונות שהרי אין צריך קרא להתיר מזונות, אלא רעבון אינו עונש ואכילה היא עבודה לפניו ית' כי שולחנו של צדיק כמזבח כרתגן באבות [פרק ג' מ"ד וכו'], אבל חולי הוא עונש וראוי להתחזק בתשובה ובבקשת רחמים אלא שנתנה רשות להתרפא כי

בני עליה מועטים. והנה דורו של חזקיהו שאמרו [סנהדרין צ"ד ע"ב] בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקות איש ואשה שלא היו בקיין בהלכות טומאה וטהרה, ואמרו בגמ' [שם כ' ע"א] שקר החן זה דורו של משה, והבל היופי זה דורו של יהושע, יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיהו, ראוי היה לעמוד במגדל עוז באמונה ובטחון ושלא להשתמש ברופאים, וכבר כתב הרמב"ן כי השרידים המזורזים ומקודשים בעבודת ה' אינם משמשים ברופאים, אבל זו מדרגה של בני עליה כרשב"י וחבריו, עכ"ל.

- ג -

מ"מ יש לידע, כי אם אין הסכנה לפנינו מיידית, וגם לא בדברים עתידיים רחוקים בזה אף שנהגו לעסוק ברפואות וכנ"ל, מ"מ הדבר תלוי במידת בטחונו של האדם, וכמ"ש החזו"א בהל' שבת [סי' נ"ט ס"ק ד'] לגבי קטן שאין לו מה לאכול וז"ל בתוך הדברים, ... שכל קלקול [במעני התינוק] אפשר שיגרום חולי, וכל חולי ספק סכנה, ואם יודעים בנסיון על פי רופאים שגורם קלקול במעיים, יש לחשבו לספק סכנה, ומי שמיקל בדבר אין מזניחין אותו, ומי שבטוח בד' וקובע מזונות בנו באופן שאין מבשלין בשבילו בשבת, וכבר הורגלו בכך אין מזניחין אותו, עכ"ל.

עוד כתב החזו"א באגרותיו [נ"א קל"ז], הדקדוק על אמצעי הבריאות היא עבודה אהובה לפניו ית'. ואשרי האדם שניצל מזרמת ההבל ואשר שם ד' ית' מבטחו, עכ"ל. היינו דלהתעסק בבריאות היא עבודה אהובה, אך מאידך אשרי... מי ששם מבטחו בה'.

עוד כתב שם [איגרת קל"ז], הנני חושב את ההשתדלות הטבעיות במה שנוגע לבריאות למצוה וחובה, ובאחת החובות להשלמת צורת האדם אשר הטביע היוצר ב"ה במטבע עולמו, ומצינו מאמוראים שהלכו אצל הרופאים מאוה"ע ומינים להרפא, והרבה מן הצמחים ובע"ח ומוצקים שנבראו לצורך רפואה וגם נבראו שערי חכמה שניתן לכל, לחשוב ולהתבונן ולדעת, אם כי יש דרך בדרכי ד' ית' לדלג על הטבע. וכל שכן על רב השתדלות בה, מ"מ צריך לפלס מאד כי שתי הנטיות מקו האמת המדויק אינן ישרות, אם לבטוח יותר ממדרגת הבטחון שהגעתי באמת, ואם להאמין בהשתדלות יותר מדאי, עכ"ל.

